

Lavarna är dubbelorganismer, som består av en svamp och en alg, vilka lever i symbios. Genom detta ömsesidiga utnyttjande av varandras näringsupptagningsförmåga kan lavarna växa praktiskt taget överallt, på stenar, bark, jord mm. Denna vidsträckt utbredning beror vidare på att de kan förökas både vegetativt och könligt. Den senare förökningen sker med hjälp av sporer, som bildas av svampen.

En indelning av lavarna kan göras i *skorp-*, *blad-* och *busklavar*. Man tar härvid hänsyn till bålens utformning (bål = lavarnas sterila del). Denna indelning är av praktisk natur. Andra systematiska indelningar tar fasta på de i lavarna ingående svamparna.

I det följande kommer i huvudsak blad- och busklavar att behandlas. Detta beror ej på att dessa är övervägande till antalet, utan har sin förklaring i att skorplavarna är svårare att bestämma. Ofta krävs mikroskopstudier av spornas form och färg för att göra en säker artbestämning av en skorplav. En fullständig förteckning över lavfloran i trakten skulle till 60—70 % upptas av skorplavar.

Kristinehamnstraktens flora och fauna har ett mosaikartat utseende. Orsaken till detta är den blandning av naturtyper vi möter här. I trakten blandas nordliga och sydliga arter med marina och utpräglade sötvattensarter. Detta sätter även sin prägel på lavfloran. För lavarna spelar dock "mikrofaktorer" en större roll. Vissa lavar föredrar t. ex. bark från ett bestämt trädslag, andra kräver en viss fuktighet eller gödsling i form av näringsrikt damm.

För att börja med ett växtsamhälle där lavarna till större delen dominerar, väljes ett skär med blottade hälltytor. Här finner man skorplavar i mängd. Den täckande skorplavsfloran i grått, svart och brunt utgöres oftast av släktena *Rhizocarpon*, *Lecidea* och *Lecanora*. På mera vertikala, fuktiga hälltytor märks tuschlavens (*Umbilicaria pustulata*) stora, svarta kakor, som kan nå upp till 3—4 dm i diameter. Sådana jätteexemplar har påträffats på Vålöns östra strand vid Segelvillan. Tuschlaven är vanlig på block efter vänerstränder. Trots sin storlek är den fästad i en punkt, "naveln". Andra mindre navellavar (sl. *Gyrophora*) ger hällarna ett skrovligt intryck, i synnerhet vid torka, då de blir spröda.

De högre stenar och block, som under längre tid tjänat som sittplatser för fåglar, har en intressant lavflora av "fågeltoppslavar" (ornitokoprofil). Dessa gynnas av fågelspillning. Längst upp på blocken brukar man finna vägglav (*Xanthoria parietina*) och ljuslav (*X. candelaria*), båda skarpt gula. På fågelstenarnas sidor är vanligen en bård av brosklavar (sl. *Ramalina*, övervägande *R. polymorpha*).

En vanlig naturtyp i trakten är hällmarkstallskogen. På hällarna utbreder sig gråvita mattor av lavar tillhörande sl. *Cladonia*. Fönsterlav (*Cladonia alpestris*), grå renlav (*C. rangiferina*) och gulvit renlav (*C. silvatica*) dominerar med inslag av andra *Cladonia*-arter. De mest iögonenfallande av dessa är den bägarformade bleka bägarlaven (*C. fimbriata*), kochenilllaven (*C. coccifera*) med sina röda apothecier (fruktkroppar, som bildar sporer). Mera långsträckt trattform har pöslaven (*C. deformis*) och fingerlaven (*C. digitata*), busklikla är pigglaven (*C. uncialis*) och rislaven (*C. furcata*).

Karaktäristiska bladlavar på hällarna är vinterlav (*Parmelia centrifuga*) och kaklav (*P. conspersa*). Den förra växer i koncentriska cirklar på block och hällar. Den senare bildar stora kakor oftast med talrika apothecier i centrum. Färgen varierar från grönt till gult.

På tallstammar finner man blåslav (*Parmelia physodes*). Den är en av de vanligaste lavarna i trakten. Andra lavar på tallar är gällav (*P. furfuracea*) och näverlav (*Cetraria glauca*).

I den typ av växtsamhälle som kallas blåbärsgranskog dominerar mossorna markfloran. Av de lavar man finner bland mossor är torskav (*Peltigera aphthosa*) och filtlav (*P. canina*) vanligast. Den förra har grön översida med brunaktiga fläckar. Den senare har hårig översida, därav namnet, och är grågrön på översidan. I denna naturtyp täcks ofta stora ytor av den busklikla, grönbruna islandsraven (*Cetraria islandica*).

Vid basen av trädstammar eller på murknande stubbar finner man en del *Cladonia*-arter. Vanligen är det fraslav (*C. squamosa*), taggbägarlav (*C. crispata*) och stubblav (*C. botrytes*).

På granar lägger man märke till de rikligt förekommande skägglavarna (sl. *Usnea*) och tagellavarna (sl. *Alectoria*). Den svavelgula granlaven (*Cetraria piniastri*) växer vanligen på torra grangrenar. Tittar man närmare på granstammarna, finner man vanligen ett grönt överdrag på barken, varifrån det sticker upp knapptålsformade apothecier tillhörande den gröna knapptålsraven (*Calicium viride*).

Foto: Gösta Samuelsson.

Lavar från omgivningen använder stjärtnesen till boets yttervägg.

Varje träd och buske har en specifik lavflora. Barkens näringsrikedom, exponering och fuktighet spelar den största rollen för lavfloras utformning. Genom ingrepp av människan, t. ex. genom utglesning eller kalhuggning av ett skogsparti, kan lavsamhällen förstöras

och nya uppkomma. På senare år har man uppmärksammat luftföroreningarnas utarmning av lavfloran i våra städer.

På aspar finner man en mycket rik lavflora, särskilt på gamla träd eller aspar i dammigt läge. Den orange-gula väggslaven (*Xanthoria parietina*) är ett karaktäristiskt inslag. Andra bladlavar, som utbreder sig kakformigt på aspstammar, är kyrkogårdslav (*Parmelia acetabulum*), skrynkelav (*P. sulcata*), rosettlav (*Phycia aipolia*) och silverlav (*Parmelia tiliacea*). En annan typisk grupp av "asplavarna" är brosklavarna (sl. *Ramalina*). De är gröna och band- eller buskformade. Av brosklavar på asp har jag i trakten funnit följande arter: vanlig brosklav (*Ramalina fraxinea*), mjölig brosklav (*R. farinacea*), rosettbrosklav (*R. fastigiata*) samt *R. calicaris*. Slånlaven (*Evernia prunastri*) liknar brosklavarna och är också vanlig på asp. En lav, som föredrar aspar i dammigt läge, är allélaven (*Anaptychia ciliaris*).

Ekar har en mycket ringa lavflora, om man jämför med aspar. Detta beror på ekbarkens kemiska sammansättning. De dominerande lavarna är skorplavarna. Lögonenfallande är det svavelgula överdrag, man finner på ekar vid Kilsviken, av *Lepraria flava*. Tittar man närmare finner man även inslag av grön knappnålslav (*Calicium viride*) i det gula. En annan "eklav" är bitterlav (*Pertusaria amara*), som bildar mm-stora, vita kuddar på ekbark.

Till sist några sällsyntare inslag i lavfloran. Vid berget 223,9, 2 km SO Kväggeshyttan, har lunglav (*Lidbarm pulmonaria*) påträffats på en asp. På samma berg finns även flera lokaler för norrlandslav (*Nephroma arcticum*). Denna har vidare hittats i trakterna av Älgsjön. Dessa lavar är troligen mycket vanligare än vad dessa få lokaler anger.

LITTERATUR

KROK-ALMQVIST. 1947. Del II. Kryptogamer.

URSING, B. 1949. Svenska växter. Kryptogamer.